

УДК: 341.231.14:179.7(4)
Biblid 1451-3188, 17 (2018)
Год XVII, бр. 65, стр. 195–216
Изворни научни рад

ЕУТАНАЗИЈА У ОКВИРУ ЕВРОПСКЕ КОНВЕНЦИЈЕ О ЉУДСКИМ ПРАВИМА

Александра РЕГОДИЋ¹

Апстракт: У раду се говори о лишењу живота лица од стране лекара, а на изричит захтев пацијента због његовог тешког здравственог стања, као једном од облика еутаназије. Полази се од права на живот као основног људског права које обавезује државе да га заштите у оквиру своје надлежности. Међу ситуацијама у којима је лишење живота дозвољено, члан 2 Европске конвенције о људским правима не наводи еутаназију. Стога, активна директна и добровољна еутаназија је забрањена у већини националних правних система. Ипак, са напретком медицине расправа о еутаназији временом добија нову димензију. У раду се износи мишљење да државе легализацијом еутаназије, под строго прописаним законским условима, делују у предвиђеним међународним оквирима. У прилог томе, констатује се да се у обзир мора узети и квалитет живота као део члана 8 Европске конвенције којим се предвиђа право на поштовање приватног живота. Управо је принцип ограничене аутономије главни аргумент присталица озакоњења еутаназије. Ментално способан пацијент, дакле, има право да одлучи о окончању свог живота. Од лекара се захтева да усклади своје односе са неизлечивим болесником према његовим интересима. Држава мора прописати јасне услове и правила процедуре и успоставити снажан механизам надзора у циљу спречавања злоупотребе.

Кључне речи: право на живот, обавезе државе, легализација еутаназије, принцип аутономије, Европска конвенција о људским правима

1) УВОД

Упоредо са развојем медицине, друштво се сусреће са новим изазовима. Њен стални напредак је свакако омогућио продужење човековог животног века. Међутим, то истовремено значи и наставак болести и пратећих болова и

---

¹ Правни факултет Универзитета у Београду. Е-mail: aleksrius@gmail.com

патње. Приметан је све израженији захтев да право адекватно „одреагује“ и дозволи неизлечиво болесним лицима да им се на њихов изричит захтев одузме живот. Реч „еутаназија“ је грчког порекла и потиче од речи „eu“ – добро и „thanatos“ – смрт, што дословно значи добра, односно мирна и лака смрт.² Општеприхваћена прецизна дефиниција еутаназије не постоји. У најширем смислу, еутаназија обухвата свако чињење или нечињење којим се скраћује живот како би се прекратиле патње и болови умирућег или неизлечиво болесног пацијента.³ Ближе одређење појма умногоне зависи од приступа проблему. Тако, еутаназију у ужем смислу можемо посматрати кроз активну директну и добровољну еутаназију као један од манифестационих облика. Она представља активну помоћ неизлечивом болеснику и подразумева позитивни поступак лекара који узрокује пацијентову смрт уношењем спољних средстава. На пример, то би могло бити давање смртоносне инјекције калијум хлорида.⁴ Акт се предузима на захтев пацијента са намером да се директно оконча његов живот како би се ослободио страшних патњи, у случају када не постоји ниједан алтернативни медицински третман. Управо због мотива за лишење живота, активна еутаназија назива се и „убиством из милосрђа“.⁵ Иницијални корак у процесу легализације еутаназије на европском континенту везује се за случај који је узбуркао холандску јавност седамдесетих година прошлог века.⁶ Др Гертруда Постма је убризгала смртоносну дозу морфијума својој тешко оболелој мајци. Осуђена је на основу члана 293 Холандског кривичног закона, којим се прописује као кажњиво убиство другог лица на његов изричит и

---

² Драгана Коларић, „Решење проблема еутаназије у упоредном и нашем праву“, *Југословенска ревија за криминологију и кривично право*, 1–2/2000, стр. 182. Реч је у медицинском контексту први пут употребио Френсис Бекон почетком 17. века у свом делу „Novum Organum“. За разлику од Томаса Мора, он је сматрао да лекари имају обавезу да лече и ублажавају болове пацијената и да, у крајњем случају, изврше еутаназију. Види: Дарко Димовски, „Еутаназија“, *Социјална мисао*, 2/2010, стр. 190.

³ Violeta Beširević, „The Gods Must be Crazy: Does a Constitution Speak about Bioethics?“, *The Annals of the Faculty of Law in Belgrade*, 1/2007, p. 116.

⁴ Весна Клајн-Татић, „Еутаназија и лекарева помоћ у самоубиству“, у: Мирјана Рашевић, Зорица Мршевић (урс), *Померамо границе*, Институт друштвених наука, Београд, 2007, стр. 12.

⁵ Весна Клајн-Татић, „Легитимност активне еутаназије“, *Архив за правне и друштвене науке*, 1–2/2004, стр. 124.

⁶ Милијана Ђерић, „Еутаназија: концептуализација проблема и битних дистинкција“, *Филозофија и друштво*, 2/2013, стр. 261. Већ раније учињени су први значајнији покушаји легализације у Енглеској, али без успеха. Види више: Слободан Газивода, „Еутаназија“, у: Станко Бејатовић (ур.), *Нове тенденције у савременој науци кривичног права и наше кривично законодавство*, Удружење за кривично право и криминологију Србије и Црне Горе, Београд, 2005, стр. 261.

озбиљан захтев. Суд је у образложењу пресуде изнео став да је могуће да доктор под одређеним околностима препише лекове чије ће узимање за крајњу последицу имати смрт болесника који болује од неизлечиве болести и налази се у њеној завршној фази. Међутим, сврха таквог поступка може бити искључиво тежња да се пацијент поштеди даљих патњи и болова. У случају др Постма, суд је нашао да је примарни циљ предузетог акта био изазивање смрти, па ју је стога прогласио кривом. Ипак, због свега наведеног, казна је била блага.⁷

Законска решења која данас преовлађују праве разлику између, с једне стране, активне директне и добровољне еутаназије и лекареве помоћи код самоубиства и, с друге стране, активне индиректне еутаназије и пасивне еутаназије.⁸ Последња два вида еутаназије су правно допуштена у већини националних система. Стога, актуелне дебате обично се свODE на активну директну и добровољну еутаназију. Поларизација која је извршена по основу дилема у вези са легализацијом еутаназије, поред религијских, моралних и филозофских мотива, има и своју немалу правну аргументацију за и против.⁹ Свакако би требало поћи од права на живот као основног људског права гарантованог чланом 2 Европске конвенције о људским правима. Иако као уговорнице Конвенције имају правну обавезу да заштите живот, Холандија, Белгија и Луксембург определиле су се за потпуну декриминализацију еутаназије под строго прописаним законским условима.

---

⁷ Миодраг А. Јовановић, „Еутаназија – правно-филозофски изазов савремене јуриспруденције“, у: Драган М. Митровић (ур.), *Теорија, филозофија и социологија права у свету: стање, проблеми, изазови*, Југословенско удружење за теорију, филозофију и социологију права, Београд, 1998, стр. 235-254. Види више: Deborah Waaney, „Active Voluntary Euthanasia: The Ultimate Act of Care for the Dying“, *Cleveland State Law Review*, vol. 37 issue 4 (1989), pp. 655-656.

⁸ У правној литератури се појмом еутаназије у ширем смислу често обухвата и помагање у самоубиству од стране лекара. Еутаназија, квалификована као убиство на захтев, у суштини представља самоубиство преко посредника. Види: Весна Клајн-Гатић, „Правно-етички аспекти лекареве помоћи неизлечиво болесном пацијенту“, *Анали Правног факултета у Београду*, 1/2005, стр. 81. Лице које пружа помоћ у самоубиству, свесно и намерно обезбеђује средства која ће омогућити другој особи да се убије. Нпр. лекар препише рецепт за отров или прикачи маску за дисање на угљен моноксид и даје упутства како да се пацијент угуши. Види више: Драгана Петровић, „Еутаназија и пружање помоћи у самоубиству кривична одговорност за помагање при самоубиству“, *Страни правни живот*, 2/2013, стр. 177-182.

⁹ Религија у принципу, са изузетком будизма делимично, има негативан став према еутаназији. Види: Здравко М. Петровић, „Еутаназија и право на живот“, *Правни живот*, 9/1995, стр. 94-95. Хришћански приступ људском животу и достојанству полази од тога да човек не додељује живот, те га самим тим не може ни одузети, без обзира на околности и тешкоће које га прате. Види: Марко Трајковић, „Еутаназија – морална дилема савремене правне државе“, *Правни живот*, 12/2011, стр. 736 и Зоран Крстић, „Еутаназија као друштвено, биоетичко и хришћанско питање“, *Геронтологија*, 1/2015, стр. 83-89.

2) ПРАВО НА ЖИВОТ

Главни правни аргумент који се истиче против легализације еутаназије јесте позивање на право на живот, тј. обавезе државе које произилазе из тог права. У питању је врховно право човека без чије заштите нема остварења других права.¹⁰ Сва остала права, као и квалитет самог живота, условљени су постојањем људског живота. Из тог разлога, право на живот је гарантовано свим основним универзалним и регионалним инструментима за заштиту људских права.¹¹ Универзална декларација о људским правима из 1948. године повезује право на живот, слободу и безбедност личности.¹² Међутим, Међународни пакт о грађанским и политичким правима из 1966. године и Европска конвенција о људским правима из 1950. године прокламују право на живот одвојено од осталих права и слобода.¹³ Без обзира на ове разлике, сви међународни инструменти за заштиту људских права јасно указују на постојање обавеза државе како би се заштитио живот у оквиру њене надлежности.¹⁴

Позитивне обавезе државе

Европска конвенција о људским правима у члану 2 најпре захтева да право на живот буде заштићено законом. У питању је обавеза државе уговорнице која се примарно односи на доношење посебних кривичноправних прописа на основу којих се кажњава незаконито лишење или угрожавање живота појединца.¹⁵ Наравно, ови унутрашњи прописи морају бити у складу са међународним стандардима. Други вид обавезе заштите живота тиче се обезбеђења физичког интегритета појединца. Држава је дужна да предузме превентивне оперативне мере како би заштитила лице чији је живот у стварној

---

¹⁰ Зоран Стојановић, „Природно право на живот и кривично право”, *Југословенска ревија за криминологију и кривично право*, 1/1998, стр. 5.

¹¹ Милан Пауновић, Борис Кривокапић, Ивана Крстић, *Међународна људска права*, Универзитет у Београду – Правни факултет Центар за издаваштво и информисање, Београд, 2016, стр. 130.

¹² „Свако има право на живот, слободу и безбедност личности”, члан 3.

¹³ Члан 6 Пакта одређује право на живот као „урођено право“ сваког људског бића, чиме се наглашава његов посебан значај. Manfred Nowak, „Право на живот – Коментар чл. 6 Међународног пакта о грађанским и политичким правима”, *Правни живот*, 9/1996, стр. 4.

¹⁴ Милан Пауновић, Борис Кривокапић, Ивана Крстић, *Међународна људска права*, *op. cit.*, стр. 130.

¹⁵ Ивана Крстић, Танасије Маринковић, *Европско право људских права*, Савет Европе канцеларија у Београду, Београд, 2016, стр. 119.

и непосредној опасности од кривичног деловања друге особе.¹⁶ Европски суд за људска права је углавном ослобађао државе од одговорности услед одсуства екстремних околности које несумњиво упућују на грубе пропусте у раду државних органа.¹⁷ Коначно, у случају лишења нечијег живота, држава мора спровести одговарајућу истрагу како би се утврдили детаљи везани за овај догађај и казнили учиниоци адекватно тежини учињеног дела.¹⁸ У питању је процедурална обавеза релативно новијег датума коју је први пут дефинисао Европски суд.¹⁹ Суд је временом утврдио и минималне стандарде које истрага мора задовољити да не би дошло до кршења права на живот. Тако, она мора бити ефикасна, независна и непристрасна.²⁰ Њен главни циљ је обезбеђење делотворне имплементације домаћих закона који штите право на живот.²¹

Негативна обавеза државе

Члан 2 Европске конвенције даље истиче да „нико не сме бити намерно лишен живота, осим приликом извршења пресуде суда којом је осуђен за злочин за који је ова казна предвиђена законом.“ Затим се у следећем ставу наводи да се „лишење живота не сматра противним овом члану ако проистекне из употребе силе која је апсолутно нужна: ради одбране неког лица од незаконитог насиља, да би се извршило законито хапшење или спречило бекство лица законито лишеног слободе и приликом законитих мера које се предузимају у циљу сузбијања нереда или побуне.“²² Дакле, предвиђена је забрана арбитрерног и самовољног лишења живота. Државни органи се морају уздржати од неоправданог убијања.²³ Иако широко заштићено, право на живот ипак није у строгом смислу апсолутно.²⁴ Оно садржи инхерентна ограничења

---

¹⁶ Сања Ђајић, „Право на живот: питања и одговори међународног права“, *Зборник радова Правног факултета у Новом Саду*, 2/2004, стр. 469.

¹⁷ Ibid., Упор. *Mahmut Kaya v. Turkey*, App. no. 22535/93, ECHR (2000), par. 87–89, 100–101.

¹⁸ Alastair Mowbray, *Cases and Materials on the European Convention on Human Rights*, Butterworths, London, 2001, p. 80.

¹⁹ *McCann and Others v UK*, App. no. 18984/91, ECHR (1995), par. 161.

²⁰ Ibid., *Velikova v. Bulgaria* App. no. 41488/98, ECHR (2000), *Gulec v. Turkey*, App. no 54/1997/838/1044, ECHR (1998).

²¹ Ивана Крстић, Танасије Маринковић, *Европско право људских права*, op. cit., стр. 121.

²² О сличности са формулацијом члана 6 Пакта види: Manfred Nowak, „Право на живот – Коментар чл. 6. Међународног пакта о грађанским и политичким правима“, op. cit., стр. 10–11.

²³ Сања Ђајић, „Право на живот: питања и одговори међународног права“, op. cit., стр. 464.

²⁴ Владан Јончић, „Право на живот у међународном праву људских права и у међународном хуманитарном праву“, у: Драган М. Митровић (ур.), *Развој правног система Србије и хармонизација са правом ЕУ*, Правни факултет Универзитета у Београду, Београд, 2012, стр. 99.

која су дефинисана прецизним набрајањем изузетака.²⁵ У поменутим ситуацијама сила која се може употребити мора бити „апсолутно неопходна“, односно пропорционална циљу који се жели остварити.²⁶ Прекомерна употреба силе увек доводи до кршења члана 2.²⁷

С обзиром на то да лишење живота из самилости не припада ниједном од предвиђених изузетака, поставља се питање да ли је његова допуштеност у националном законодавству у супротности са основном гаранцијом права на живот.

3) ЕУТАНАЗИЈА ПРЕД ЕВРОПСКИМ СУДОМ ЗА ЉУДСКА ПРАВА

Европска конвенција о људским правима не помиње право на смрт, нити садржи неку другу одредбу која би се могла директно протумачити као допуштеност еутаназије. Међутим, Европски суд за људска права је у више наврата разматрао представке у вези са еутаназијом у најширем смислу. У тим приликама, заузео је значајне ставове у контексту члана 2, али и члана 8 Конвенције.

Случај Прити

Чувени предмет *Pretty v. the United Kingdom* је изазвао бурну дебату међу правницима и у широј јавности и покренуо многа сложена правна, али и морална, друштвена, филозофска и верска питања.²⁸ Госпођа Прити је патила од неизлечиве болести која је условила потпуну паралисаност од врата наниже. Прогнозе су указивале да ће њена смрт извесно наступити у краћем временском периоду, а последњи стадијуми болести су болни и понижавајући. Упркос изузетно тешком физичком стању, била је свесна ситуације и способна да доноси разумне одлуке. Пожелела је да се убије, али то није могла сама

²⁵ Милан Пауновић, Борис Кривокапић, Ивана Крстић, *Међународна људска права*, op. cit., стр. 67. Ипак, право на живот припада категорији права која не могу бити дерогирана без обзира на врсту ванредних околности у којима се нека држава може наћи. Види чл. 15 ст. 2 ЕКЉП. Такође, ово право се не може подвргнути факултативним ограничењима ради обезбеђења националне безбедности, јавног морала, здравља, општег интереса и слично. Упор. чл. 8–11 ЕКЉП.

²⁶ Милан Пауновић, *Основи људских права – изворник и појмовник*, Досије, Београд, 2002, стр. 100.

²⁷ Види: *Nachova and Others v. Bulgaria*, App. no. 43577/98 and 43579/98, ECHR (2004) и *Ogur v. Turkey*, App. no. 21594/93, ECHR (1999).

²⁸ *Pretty v. United Kingdom*, App. no. 2346/02, ECHR (2002).

учинити. Пружање помоћи у самоубиству, међутим, у Уједињеном Краљевству представља кривично дело. Стога, она је тражила гаранције од државног тужиоца да њен муж неће бити кривично гоњен у случају да јој помогне. Пошто је њен захтев одбијен у свим инстанцама на националном нивоу, она се обратила Европском суду. Представка која се базирала на повреди чланова 2, 3, 8, 9 и 14 Конвенције једногласно је одбијена по сваком основу. Пре свега, госпођа Прити је тврдила да члан 2 штити избор појединца да ли ће живети или не, као и да је право на смрт последица права на живот па је тиме заштићено чланом. Суд је овом приликом подсетио на значај права на живот и обавезу државе да га заштити. Навео је да је неприхватљиво тумачење по којем би право на живот предвиђено чланом 2 обухватило негативне аспекте. Нпр. у контексту члана 11 Конвенције, слобода удруживања значи истовремено и слободу од присиле да се прихвати чланство неког удружења. Ипак, Суд је мишљења да је реч „слобода“ та која имплицира у извесној мери могућност избора у погледу уживања те слободе, што није случај са чланом 2 који је формулисан другачијим терминима. Суд затим додаје да се под члан 2 Конвенције не подводи квалитет живота, ни одлуке појединаца шта желе да учине са својим животом. Он се не може тумачити тако да гарантује дијаметрално супротно право, тј. право на смрт, нити може креирати право на самоопредељење у смислу права појединца да изабере смрт уместо живота. Сходно томе, Суд сматра да се никакво право на смрт, било од трећег лица или уз помоћ државних органа, не може извући из члана 2 Конвенције. Ово је потврђено недавном Препоруком 1418 (1999) Савета Европе.²⁹ Дакле, Суд се није сложио да право на живот значи и право на смрт, тачније није утврдио одговорност Уједињеног Краљевства због ускраћивања могућности асистираниг убиства. Он је искључио обавезу државе да дозволи еутаназију на основу члана 2. Питање је да ли би држава била одговорна у супротном случају, ако би допустила еутаназију. Суд је одбио да пружи одговор јер је реч о питању које није у непосредној вези са конкретним случајем.³⁰ У погледу члана 8 који предвиђа право на поштовање приватног живота, Суд је предузео важан корак признавши нови принцип „личне аутономије“ или „самоопредељења“.³¹ То му је омогућило да се позабави питањем које је у средишту овог предмета: да ли тај принцип штити право ментално способних лица да изабере смрт или треба дозволити да принцип неповредивости живота надјача такво самоопредељење.³² Суд је закључио да мешање државе у овом случају може да се оправда као нужно у демократском друштву, за сврхе заштите права других и

---

²⁹ Ibid., par. 39–40.

³⁰ Сања Ђајић, „Право на живот: питања и одговори међународног права“, op. cit., стр. 478.

³¹ *Pretty v. United Kingdom*, par. 61.

³² Douve Korff, *The right to life*, Human Rights handbooks no. 8, Council of Europe, 2006, p. 35.

да, сходно томе, није било кршења члана 8 Конвенције.³³ Њему се не чини произвољним да закон подржава значај права на живот тако што забрањује самоубиство уз помоћ другог лица. Од посебног значаја је флексибилност самог закона у односу на конкретне околности.³⁴

Други предмети

Следећи случај у којем је Суд једногласно донео пресуду да није дошло до повреде права на поштовање приватног живота јесте *Haas v. Switzerland*.³⁵ Подносилац представке је око две деценије боловао од биполарног афективног поремећаја, те је закључио да више није могуће да живи достојанствено. Пред Судом је истакао да његово право да на сигуран и достојанствен начин оконча живот није било поштовано у Швајцарској. Своју тврдњу засновао је на чињеници да су се, по његовом мишљењу, стекли услови да му се препише смртоносна доза медикамента на бази психијатријске процене. Такође, сматрао је да држава свакако на основу члана 8 има обавезу да осигура да апликант без рецепта добије супстанцу која ће му омогућити да умре без бола и ризика да неће успети.³⁶ Суд је подсетио да право појединца да одлучи како и када ће окончати живот, под условом да може да слободно формира вољу и да делује у складу са тим, представља један од аспеката права на приватност.³⁷ У конкретном случају, Суд јесте прихватио жељу лица да изврши самоубиство, али је навео да захтев швајцарског законодавца за рецептом има легитиман циљ који се огледа у заштити људи од наглих одлука и превенцији злоупотреба. Европски суд се сложио са становиштем националних судова да треба да постоји строга процедура како би се обезбедило да одлука лица да оконча живот заиста буде одраз његове воље.³⁸ Суд је разматрао још два предмета која су се тичала члана 8 Конвенције, *Koch v. Germany* и *Gross v. Switzerland*.³⁹ Поново су покренута фундаментална питања у вези са одлучивањем пацијента да оконча свој живот, али без битнијег напретка у односу на претходне случајеве. Најновија пресуда из ове области донета је 2015. године, у предмету *Lambert and Others v. France*, и представља типичан случај одобрења пасивне еутаназије.⁴⁰

³³ *Pretty v. United Kingdom*, par. 78.

³⁴ Douve Korff, *The right to life*, op. cit., p. 21.

³⁵ *Haas v. Switzerland*, App. no. 31322/07, ECHR (2011).

³⁶ *Ibid.*, par. 7, 32.

³⁷ *Ibid.*, par. 51.

³⁸ *Ibid.*, par. 56–58.

³⁹ *Koch v. Germany*, App. no. 497/09, ECHR (2012), *Gross v. Switzerland*, App. no. 67810/10, ECHR (2013).

⁴⁰ *Lambert and Others v. France*, App. no. 46043/14, ECHR (2015).

Представку су поднели родитељи, полубрат и сестра Винсента Ламбера који је остао парализован и у стању потпуне зависности од других лица после саобраћајне несреће.⁴¹ Након пар година, поступајући лекар је покренуо питање окончања пацијентовог живота, према прописаној процедури. Он се консултовао како са дугим докторима, тако и са породицом. Упркос томе што су поједини били против одустајања од медицинског третмана, поступајући лекар донео је одлуку о престанку даље вештачке исхране. Пошто је утврђено да је његов акт био законит, апликанти су се обратили Европском суду, позивајући се на члан 2 Конвенције.⁴² И апликанти и држава указали су на то да се мора правити строга разлика између умишљајног одузимања туђег живота и одустајања од даљег медицинског третмана.⁴³ У материји пасивне еутаназије, у Француској постоји довољно јасан правни оквир за поступање лекара. У конкретном случају, лекар је урадио много више него што се од њега захтева. Суд је закључио да је процедура спроведена у складу са чланом 2 Конвенције. Нарочито је узео у обзир жеље пацијента до којих је дошао на основу сведочења његове жене којој је више пута у току живота јасно рекао да не жели да буде вештачким путем одржаван у животу. Због свега наведеног, Суд је одбио представку.⁴⁴ Коначно, Суд је у следећим случајевима донео одлуку о неприхватљивости представке: *Sanles Sanles v. Spain*, *Ada Rossi and Others v. Italy*, *Nicklinson and Lamb v. the United Kingdom* и *Gard and Others v. the United Kingdom*.⁴⁵

4) ДИЛЕМЕ ПРАВНОГ ПИТАЊА ЕУТАНАЗИЈЕ

Када се каже „еутаназија“ најчешће се мисли на активну директну и добровољну еутаназију тј. убиство из самилости. Иако поједини правни теоретичари сматрају да нема суштинске разлике између активне и пасивне еутаназије, прва се забрањује скоро свуда у свету.⁴⁶ С друге стране, пасивна

---

⁴¹ Ibid., par. 11.

⁴² Ibid., par. 80.

⁴³ Ibid., par 124.

⁴⁴ Ibid., par. 78, 181.

⁴⁵ *Sanles Sanles v. Spain*, одлука од 26. октобра 2000. године. Господин Сампедро је покушавао да добије признање шпанских судова за нешто што је он тврдио да је његово право да оконча свој живот уз помоћ других, нарочито његове докторке, без мешања државе. Питања постављена у овом предмету, коначно су дошла директно пред Суд нешто касније, у случају Прити. *Ada Rossi and Others v. Italy*, одлука од 16. децембра 2008. године, *Nicklinson and Lamb v. the United Kingdom*, одлука од 23. јуна 2015. године, *Gard and Others v. the United Kingdom*, одлука од 27. јуна 2017. године.

⁴⁶ О моралној једнакости активне и пасивне еутаназије вид. Весна Клајн-Татић, „Активна и пасивна еутаназија“, *Правни живот*, 9/1998, Вељко Турањанин, „Морална неприхватљивост разликовања активне и пасивне еутаназије“, *Правни живот*, 9/2012, стр. 509-522 и James

еутаназија је углавном легализована уз помоћ правне фикције сходно којој одбијање медицинског третмана којим се спасава или продужава живот није самоубиство и лекар пропуштањем обавезе лечења не изазива смрт пацијента већ исти умире „природном“ смрћу, односно смрт наступа као последица болести или повреде.⁴⁷ Једини случај у коме већина законодавстава допушта да се смрт проузрокује позитивним медицинским чином јесте активна индиректна еутаназија. Док активна директна еутаназија представља лишење живота пацијента од стране лекара, а на изричит захтев пацијента због тешког здравственог стања у ком се налази, код активне индиректне еутаназије лекар даје пацијенту лекове у циљу ублажавања болова и патњи, иако при томе долази до скраћења пацијентовог живота.⁴⁸ Дакле, постоји двоструки ефекат.⁴⁹

Став Савета Европе

Став Савета Европе о еутаназији видљив је из Препоруке 1418/1999 која подстиче државе чланице да декриминализују пасивну и активну индиректну еутаназију, док активна директна еутаназија треба да остане забрањена.⁵⁰ Тако, Парламентарна скупштина Савета Европе препоручује да би државе чланице требало да предузму одговарајуће мере како би обезбедиле да особе које су смртно болесне или на самрти, уколико саме не одаберу другачије, добију адекватна средства за олакшавање болова, чак и ако таква терапија може

Rachels, „Active and Passive Euthanasia“, *The New England Journal of Medicine*, vol. 292 no. 2 (1975), p. 80. и Helga Kuhse, „Critical Notice: Why Killing Is Not Always Worse and Is Sometimes Better Than Letting Die“, *Cambridge Quarterly of Healthcare Ethics*, vol. 7 issue 4 (1998), pp. 371-374.

⁴⁷ Violeta Beširević, „The Gods Must be Crazy: Does a Constitution Speak about Bioethics?“, op. cit., p. 116.

⁴⁸ Весна Клајн-Татић, „Однос између активне директне и активне индиректне еутаназије“, *Правни живот*, 9/2005, стр. 451. Владимир Водинелић, „Модерни оквир права на живот“, *Правни живот*, 9/1995, стр. 31.

⁴⁹ Види више: Драгана Коларић, „Активна и пасивна еутаназија и право на живот“, *Правни живот*, 9/2007, стр. 132-133, Весна Клајн-Татић, „Однос између активне директне и активне индиректне еутаназије“, op. cit., стр. 451-459 и Зоран Цветковић, „Еутаназија“, *Бранич часопис адвокатске коморе Србије*, 1/1999, стр. 26 и Милица Костић, „Европски систем регулисања еутаназије“, у: Саша Гајин (ур.), *Право и политика Ецропске уније из перспективе домаћих аутора*, Центар за унапређивање правних студија, Београд, 2009, стр. 191-192.

⁵⁰ Recommendation 1418 (1999), text adopted by the Parliamentary Assembly on 25 June 1999 (24th Sitting). Veljko Turanjanin, Borko Mihajlović, „Right to Die with Dignity – the Same Problem and Different Legal Approaches in European Legislations, with Special Regard to Serbia“, in: Magdalena Sitek, Gaetano Dammacco (eds), *Human Rights between War and Peace, vol. II*, Olsztyn 2014. p. 57.

допринети скраћењу живота појединца. У препоруци се затим позива Комитет министара да утиче на државе чланице да подрже забрану намерног одузимања живота смртно болесних особа или особа на самрти у складу са чланом 2 Европске конвенције о људским правима. Наводи се и да жеља ових лица да умру не може сама по себи представљати законско оправдање да се изврше радње које за циљ имају да доведу до смрти.⁵¹ Ипак, Савет Европе је десет година касније направио корак даље. Донета је препорука која напомиње да самоопредељење и личне жеље пацијената морају добити већу тежину.⁵² Предвиђа се да свако лице може унапред, за случај касније неспособности, опуномоћити неко лице да о одређеним питањима одлучује уместо њега. Ту свакако спадају активна индиректна и пасивна еутаназија, док је у погледу примене активне директне еутаназије остала отворена могућност.⁵³

Пристап националних законодавстава

На основу анализе кривичноправних поредака европских држава, приметно је да су се искристалисала три приступа при регулисању еутаназије схваћене као лишење живота из самилости.⁵⁴ Прво решење подразумева потпуну забрану вршења еутаназије која је изједначена са обичним убиством. Реч је о традиционално строгом погледу на лишење живота другог лица.⁵⁵ Највише земаља је прихватило средње становиште. У њима се еутаназија третира као привилеговано убиство. Узима се у обзир мотив извршења дела, те је за њу прописана блажа казна затвора. Овакав принцип је, занемарујући терминолошке разлике, заступљен на пример у законодавствима Данске, Норвешке, Италије, Пољске, Португалије, Шпаније, Грчке, Србије.⁵⁶ Тако,

---

⁵¹ Препорука 1418 (1999), став 9.

⁵² Recommendation CM/Rec(2009)11, text adopted by the Committee of Ministers of the Council of Europe on 9 December 2009. Реч је о препоруци у вези са принципима који се односе на континуиране пуномоћи и проглашавање особе неспособном да одлучује. Три године касније усвојена је и резолуција под називом „Заштита људских права и достојанства узимањем у обзир претходно изражене жеље пацијената“, Resolution 1859 (2012), text adopted by the Assembly on 25 January 2012 (6th Sitting).

⁵³ Veljko Turanjanin, Borko Mihajlović, „Right to Die with Dignity – the Same Problem and Different Legal Approaches in European Legislations, with Special Regard to Serbia“, op. cit., p. 57.

⁵⁴ Драгана Петровић, *Еутаназија: нове димензије*, Институт за упоредно право, Београд, 2010, стр. 44.

⁵⁵ Светислав Мариновић, „Еутаназија и право на природну смрт“, у: Бора Чејовић (ур.), *Право и медицина*, Српско удружење за кривично право, Београд, 1997, стр. 14.

⁵⁶ Вид више: Вељко Турањанин, „Лишење живота из самилости као привилеговано убиство“, у: Славко Ђорђевић (ур.), *Усклађивање правног система Србије са стандардима Европске уније*, Правни факултет Универзитета у Крагујевцу, Крагујевац, 2014, стр. 204-208.

Кривични законик Републике Србије садржи кривично дело „лишење живота из самилости“. У члану 117 наводи се: „ко лиши живота пунолетно лице из самилости због тешког здравственог стања у којем се то лице налази, а на његов озбиљан и изричит захтев, казниће се затвором од шест месеци до пет година.“ Међутим, Нацрт Грађанског законика Србије у члану 92 предвиђа да се „право на еутаназију, као право физичког лица на сагласни, добровољни и достојанствени прекид живота, може изузетно остварити, ако се испуне прописани хумани, психо-социјални и медицински услови.“ Затим се истиче да се „услови и поступак за остваривање права на еутаназију прописују посебним законом“ и да „злоупотреба права на еутаназију, ради прибављања неосноване материјалне или друге користи, представља основ за кривичну одговорност.“ Алтернатива овом члану је његово брисање. У случају усвајања основног предлога, било би неопходно извршити одговарајућу промену у Кривичном закоником.⁵⁷ На крају, према трећем становишту, еутаназија је легална. Њено извршење је дозвољено под законом прописаним условима. Број држава које одобравају еутаназију постепено се повећава. Последњем приступу на европском тлу су се приклониле Холандија, Белгија и Луксембург, док је, рецимо, у Швајцарској и Немачкој декриминализовано само потпомогнуто самоубиство.⁵⁸

За или против?

У расправи о еутаназији постоји начелна супротност између принципа аутономије и принципа неповредивости људског живота. Први принцип подразумева да ментално способан појединац има право да одлучи о окончању властитог живота и да се лекар, који пристане на такав лични захтев, може позвати на пацијентово право уколико би био оптужен за његову смрт. На основу другог принципа, неotuђиво право на живот обавезује државу да одржи кривичноправну забрану еутаназије.⁵⁹ Већина присталица легализације

⁵⁷ <https://www.paragraf.rs/dnevne-vesti/170616/170616-vest8.html>, 24. април 2018. године.

⁵⁸ Кривични законик Швајцарске је најлибералнији закон о асистираним самоубиству у свету. Види: Alexander R. Safryan, „A Call for International Regulation of the Thriving „Industry“ of Death Tourism“, *Loyola of Los Angeles International and Comparative Law Review*, vol. 33 (2011), p. 309. Ksenija Turković, Sunčana Roksanđić Vidlička, Aleksandar Maršavelski, „Eutanazija i potpomognuto samoubojstvo – етичке дилеме криминалне политике“, *Hrvatski ljetopis za kazneno pravo I praksu*, 1/2010, str. 236.

⁵⁹ Весна Клајн-Татић, „Легитимност активне еутаназије“, *op. cit.*, стр. 125-126. Идеја о неotuђивом праву на живот је, у ствари, изведена из оригиналног религиозног начела о светињи људског живота. Види више: Клајн-Татић, „Религиозна гледишта о активној еутаназији“, *Страни правни живот*, 3/2005, 175-177.

активне директне добровољне еутаназије прихвата, заправо, само ограничену аутономију. То значи да сам пацијентов захтев за окончање живота није довољан основ за озакоњење еутаназије. Поред захтева пацијента, мора постојати, пре свега, непролазна тј. неподношљива и безнадежна патња.⁶⁰ Од државе се не тражи да штити право на живот неизлечивог болесника који не жели такву заштиту. Она треба да ограничи себе и створи услове под којима пацијент може да оствари своју аутономију.⁶¹ И противници легализације лишења живота из самилости усвајају став о ограниченој неповредивости људског живота. Они наводе да је легитимно само оно скраћење пацијентовог живота које је резултат пасивне еутаназије и активне индиректне еутаназије.⁶² С обзиром на то да и једни и други стављају ограничења на принципе од којих полазе у својим аргументима за и против, следи да су обе стране, у ствари, заинтересоване за поштовање живота.⁶³ Коначно, требало би поменути и принцип милосрђа који је од скоро почео да игра важну улогу као аргумент којим се подржава легализација еутаназије. Традиционално, његова последица је била дужност лекара да учини све како би одложио пацијентову смрт. Међутим, услед медицинско технолошког развоја и чињенице да настављање живота није увек у најбољем интересу пацијента, данас се под овим принципом подразумева да лекар неизлечивом болеснику пружи ослобођење од тешких болова, на његов захтев. Управо то је постало основ за легализацију еутаназије у холандском праву.⁶⁴ У Холандији никада није било примарно питање да ли еутаназију треба сматрати прихватљивим правцем поступања у односу пацијента и његовог лекара, већ да ли је легитимно и легално да држава забрани или ограничи еутаназију, и ако то учини, онда како и под којим околностима. Према томе, кључно питање у дебати о еутаназији није да ли појединац има слободу да оконча свој живот јер самоубиство није незаконито ни у једном савременом правном систему, него да ли лекар може законито пружити пацијенту помоћ да то учини.⁶⁵

---

⁶⁰ Весна Клајн-Татић, „Легитимност активне еутаназије“, *op. cit.*, стр. 127.

⁶¹ *Ibid.*, 132.

⁶² John Griffiths, Alex Bood, Heleen Weyers, *Euthanasia and Law in the Netherlands*, Amsterdam University Press, Amsterdam, 1998, pp. 191-192. О негативним последицама овог традиционалног гледишта Види више: Весна Клајн-Татић, „Активна и пасивна еутаназија“, *op. cit.*, стр. 24-26.

⁶³ *Ibid.*, 193.

⁶⁴ *Ibid.*, 74.

⁶⁵ *Ibid.*, 168.

5) РЕШЕЊА У ЗЕМЉАМА БЕНЕЛУКСА

Холандија

Прва држава у Европи која је легализовала еутаназију је Холандија. То је учињено након што је, на основу два скупштинска прегледа деведесетих година прошлог века, констатован висок проценат нелегално извршених еутанација, као и велика подршка јавности декриминализацији еутаназије.⁶⁶ Закон о окончању живота на захтев и помоћи у самоубиству ступио је на снагу 1. априла 2002. године.⁶⁷ Овај закон представља својеврсну кодификацију норми и процедура по којима се вршила еутаназија скоро три деценије пре његовог доношења.⁶⁸ Еутаназија је у Холандији допуштена под претпоставком испуњења следећих услова: да захтев потиче од пацијента и да је дат слободно и добровољно, да пацијент трпи неподношљиве болове који се не могу олакшати, да је пацијент упознат са својим здравственим стањем и перспективом, да је еутаназија последњи излаз за пацијента јер не постоје никакве друге алтернативе, да је лекар који треба да изврши еутаназију консултовао колегу који има искуства на овом пољу, а који је прегледао пацијента и сложио се да су испуњени сви услови како би еутаназија или помоћ при самоубиству били извршени и да је лишење живота из милосрђа или помоћ при самоубиству извршено са неопходном пажњом.⁶⁹ Уколико је пацијент малолетно лице, морају бити испуњени посебни услови.⁷⁰

⁶⁶ Вељко Турањанин, „Лишење живота из милосрђа и помагање у самоубиству – поглед на законодавна рјешења држава које су их декриминализовале“, *Гласник права*, 2/2012, стр. 18. Види више: J. Lucy Pridgeon, „Euthanasia Legislation in the European Union: is a Universal Law Possible?“, *Hanse Law Review*, vol. 2 no. 1 (2006), p. 51, и Francis Pakes, „Under Siege: The Global Fate of Euthanasia and Assisted-Suicide Legislation“, *European Journal of Crime, Criminal Law and Criminal Justice*, vol. 13 issue 2 (2005), p. 119, и Kumar Amarasekara, Mirko Bagaric, „The legalization of Euthanasia in the Netherlands: Lessons to be Learnt“, *Monash University Law Review*, vol. 27 no. 2 (2001), p. 179, и Henk Jochemsen, „Legalization of Euthanasia in the Netherlands“, *Issues in Law and Medicine*, vol. 16 no. 3 (2001), p. 285.

⁶⁷ Termination of Life on Request and Assisted Suicide Act, <https://www.euthanasia.ws/documentos/Leyes/Internacional/Holanda%20Ley%202002.pdf>, 8. фебруар 2018.

⁶⁸ Herman Nys, „Euthanasia in the Low Countries – A comparative analysis of the law regarding euthanasia in Belgium and Netherlands“, *Ethical Perspectives*, 9(2–3)/2002, p. 1.

⁶⁹ Закон о окончању живота на захтев и помоћи у самоубиству, 2002, члан 2 став 1. Види више: John Keown, *Euthanasia, Ethics and Public Policy*, Cambridge University Press, Cambridge, 2004, 85 и даље. Врховни суд је заузео став да психички болови не потпадају под појам неподношљивих уколико пацијент одбија третмане који би му олакшали патње, при чему потпомогнуто самоубиство и еутаназија нису дозвољени. Види: Herman Nys, „Euthanasia in the Low Countries – A comparative analysis of the law regarding euthanasia in Belgium and Netherlands“, op. cit., p. 8.

⁷⁰ Закон о окончању живота на захтев и помоћи у самоубиству, 2002, члан 2 став 2–4.

Дакле, лекар који изврши еутаназију биће заштићен од кривичног гоњења само у случају да буду задовољене све материјалне и процедуралне норме, због чега свака еутаназија подлеже контроли. У вези са тим, лекар има обавезу да о извршеној еутаназији обавести општинског патолога и да му приложи сву неопходну документацију коју он потом прослеђује Комитету.⁷¹ Пошто испита конкретан предмет, Комитет ће одлучити да ли је лекар поступао у складу са законом предвиђеном процедуром. Уколико јесте, према њему неће бити примењене никакве мере, у супротном, биће покренута истрага за извршење кривичног дела.⁷² Иначе, Закон о окончању живота разликује захтев од писане изјаве воље. Док се захтев примењује у случајевима када лице поседује способност расуђивања, писана изјава воље долази до изражаја када се ради о особи која ту способност више нема, али је у време када ју је имала писаним путем изјавила вољу која садржи захтев за окончањем живота од стране лекара.⁷³ Такође, Закон ниједном одредбом не ограничава лишење живота из самилости само на холандске држављане, што доводи до појаве тзв. еутаназијског туризма.⁷⁴

Белгија

За разлику од Холандије, у Белгији пре доношења Закона о еутаназији из 2002. године нису постојале никакве смернице, нити судска пракса у вези са лишењем живота из милосрђа.⁷⁵ Такође, овај закон користи термин „еутаназија“ коју дефинише као умишљајно одузимање живота другом лицу на његов захтев.⁷⁶ Требало би скренути пажњу и на то да белгијски закон не

---

⁷¹ N. Leenen, „The development of euthanasia in the Netherlands”, *European Journal of Health Law*, vol. 20 no. 8 (2001), p. 125. Закон о окончању живота на захтев и помоћи у самоубиству, 2002, члан 21А, став 2.

⁷² Закон о окончању живота на захтев и помоћи у самоубиству, 2002, члан 8. став 1–3.

⁷³ Закон о окончању живота на захтев и помоћи у самоубиству, 2002, члан 2. став 2.

⁷⁴ Реч је о туризму смрти под којим се подразумева путовање држављана земаља које забрањују еутаназију у државе у којима је она дозвољена, што им омогућава да се подвргну лишењу живота под законом прописаним условима. Види више: Вељко Турањанин, „Настанак и могућност развоја туризма смрти у Западној Европи“, у: Миодраг Мишовић (ур.), *Услужно право*, Институт за правне и друштвене науке, Крагујевац, 2013, стр. 797-803.

⁷⁵ The Belgian Act on Euthanasia, <http://www.ethical-perspectives.be/viewpic.php?TABLE=EP&ID=59>, 10. фебруар 2018. Иако је за основу имао холандски закон, белгијски законски текст је прилично детаљнији и у већој мери прокламује принцип самоопредељења. Види: Вељко Турањанин, „Право на достојанствену смрт у Белгији“, у: Миодраг Мишовић (ур.), *XXI век услуга и услужног права*, Правни факултет Универзитета у Крагујевцу, Крагујевац 2013, стр. 236.

⁷⁶ Закон о еутаназији, 2002, поглавље 1, одељак 2.

регулише помоћ приликом самоубиства. Разлог за то се налази у чињеници да никада није било друштвене потребе за регулисањем потпомогнутог самоубиства као посебног кривичног дела. Имајући у виду да је разлика између њега и лишења живота из милосрђа минимална, његово уношење у овај закон би било сувишно.⁷⁷ Попут холандског закона, Закон о еутаназији Белгије таксативно наводи услове под којима лишење живота пацијента од стране лекара не представља кривично дело.⁷⁸ Аналогно Комитету у Холандији, у Белгији постоји Федерална комисија која има задатак да провери да ли је еутаназија извршена у складу са прописима.⁷⁹ Исто тако, постоје две врсте захтева: захтев за еутаназијом у строгом смислу речи и унапред дата изјава воље у присуству сведока.⁸⁰ Ипак, према овом закону, захтев за лишењем живота могу поднети искључиво држављани Белгије.⁸¹ С друге стране, белгијски законодавац је заузео либералнији став по питању здравственог стања пацијента. Тако, Закон о еутаназији изричито наводи да и психички бол може бити основ за лишење живота из милосрђа.⁸²

Луксембург

Луксембург је трећа европска држава која је легализовала еутаназију. Закон о еутаназији и потпомогнутом самоубиству усвојен је 2008. године, а ступио је на снагу следеће године. Закон је сличан претходно описаним. Услови су мање-више постављени на истоветан начин. У погледу врсте бола који пацијент мора да трпи, луксембуршки законодавац се приклонио решењу садржаном у белгијском закону па допушта лишење живота из самилости и у случају психичке патње. Главна разлика, и предност, у односу на законодавства Холандије и Белгије, тиче се одобрења које лекар мора да тражи од Националног већа како би извршио еутаназију.⁸³

---

⁷⁷ Herman Nys, „Euthanasia in the Low Countries – A comparative analysis of the law regarding euthanasia in Belgium and Netherlands“, *op. cit.*, p. 2.

⁷⁸ Закон о еутаназији, 2002, поглавље 2, одељак 3.

⁷⁹ *Ibid.*, поглавље 5.

⁸⁰ Вељко Турањанин, „Право на достојанствену смрт у Белгији“, *op. cit.*, стр. 231.

⁸¹ Вељко Турањанин, „Лишење живота из милосрђа и помагање у самоубиству – поглед на законодавна рјешења држава које су их декриминализовале“, *op. cit.*, стр. 25.

⁸² Herman Nys, „Euthanasia in the Low Countries – A comparative analysis of the law regarding euthanasia in Belgium and Netherlands“, *op. cit.*, 8.

⁸³ Вељко Турањанин, „Лишење живота из милосрђа и помагање у самоубиству – поглед на законодавна рјешења држава које су их декриминализовале“, *op. cit.*, стр. 26.

6) ИЗВОРИ

- Amarasekara, Kumar, Bagaric, Mirko, „The legalization of Euthanasia in the Netherlands: Lessons to be Learnt“, *Monash University Law Review*, vol. 27 no. 2 (2001).
- Beširević, Violeta, „The Gods Must be Crazy: Does a Constitution Speak about Bioethics?“, *The Annals of the Faculty of Law in Belgrade*, 1/2007.
- Цветковић, Зоран, „Еутаназија“, *Бранич часопис адвокатске коморе Србије*, 1/1999.
- Димовски, Дарко, „Еутаназија“, *Социјална мисао*, 2/2010.
- Ђајић, Сања, „Право на живот: питања и одговори међународног права“, *Зборник радова Правног факултета у Новом Саду*, 2/2004.
- Ђерић, Милијана, „Еутаназија: концептуализација проблема и битних дистинкција“, *Филозофија и друштво*, 2/2013.
- Газивода, Слободан, „Еутаназија“, у: Станко Бејатовић (ур.), *Нове тенденције у савременој науци кривичног права и наше кривично законодавство*, Удружење за кривично право и криминологију Србије и Црне Горе, Београд, 2005.
- Griffiths, John, Bood, Alex, Weyers, Heleen, *Euthanasia and Law in the Netherlands*, Amsterdam University Press, Amsterdam, 1998.
- Јовановић, Миодраг, „Еутаназија – правно-филозофски изазов савремене јуриспруденције“, у: Драган М. Митровић (ур.), *Теорија, филозофија и социологија права у свету: стање, проблеми, изазови* Југословенско удружење за теорију, филозофију и социологију права, Београд, 1998.
- Јончић, Владан, „Право на живот у међународном праву људских права и у међународном хуманитарном праву“, у: Драган М. Митровић (ур.), *Развој правног система Србије и хармонизација са правом ЕУ*, Правни факултет Универзитета у Београду, Београд, 2012.
- Jochemsen, Henk, „Legalization of Euthanasia in the Netherlands“, *Issues in Law and Medicine*, vol. 16 no. 3 (2001).
- Клајн-Татић, Весна, „Активна и пасивна еутаназија“, *Правни живот*, 9/1998.
- Клајн-Татић, Весна, „Еутаназија и лекарева помоћ у самоубиству“, у: Мирјана Рашевић, Зорица Мршевић (урс.), *Померамо границе*, Институт друштвених наука, Београд, 2007.
- Клајн-Татић, Весна, „Легитимност активне еутаназије“, *Архив за правне и друштвене науке*, 1-2/2004.
- Клајн-Татић, Весна, „Однос између активне директне и активне индиректне еутаназије“, *Правни живот*, 9/2005.

- Клајн-Татић, Весна, „Правно-етички аспекти лекареве помоћи неизлечиво болесном пацијенту“, *Анали Правног факултета у Београду*, 1/2005.
- Клајн-Татић, Весна, „Религиозна гледишта о активној еутаназији“, *Страни правни живот*, 3/2005.
- Коларић, Драгана, „Активна и пасивна еутаназија и право на живот“, *Правни живот*, 9/2007.
- Коларић, Драгана, „Решење проблема еутаназије у упоредном и нашем праву“, *Југословенска ревија за криминологију и кривично право*, 1-2/2000.
- Корљан, Едо, *Европска конвенција о људским правима и право на живот*, докторска дисертација Правни факултет Универзитета у Београду, Београд, 2012.
- Костић, Милица, „Европски систем регулисања еутаназије“, у: Саша Гајин (ур.), *Право и политика Ецропске уније из перспективе домаћих аутора*, Центар за унапређивање правних студија, Београд, 2009.
- Крстић, Зоран, „Еутаназија као друштвено, биоетичко и хришћанско питање“, *Геронтологија*, 1/2015.
- Крстић, Ивана, Маринковић, Танасије, *Европско право људских права*, Савет Европе канцеларија у Београду, Београд, 2016.
- Keown, John, *Euthanasia, Ethics and Public Policy*, Cambridge University Press, Cambridge, 2004.
- Korff, Douwe, *The right to life*, Human Rights handbooks no. 8, Council of Europe, 2006.
- Kuhse, Helga, „Critical Notice: Why Killing Is Not Always Worse and Is Sometimes Better Than Letting Die“, *Cambridge Quarterly of Healthcare Ethics*, vol. 7 issue 4 (1998).
- Leenen, H., „The development of euthanasia in the Netherlands“, *European Journal of Health Law*, vol. 20 no. 8 (2001).
- Мариновић, Светислав, „Еутаназија и право на природну смрт“, у: Бора Чејовић (ур.), *Право и медицина*, Српско удружење за кривично право, Београд, 1997.
- Mowbray, Alastair, *Cases and Materials on the European Convention on Human Rights*, Butterworths, London, 2001.
- Nowak, Manfred, „Право на живот – Коментар чл. 6. Међународног пакта о грађанским и политичким правима“, *Правни живот*, 9/1996.
- Nys, Herman, „Euthanasia in the Low Countries – A comparative analysis of the law regarding euthanasia in Belgium and Netherlands“, *Ethical Perspectives*, 9(2-3)/2002.
- Пауновић, Милан, Кривокапић, Борис, Крстић, Ивана, *Међународна људска права*, Универзитет у Београду – Правни факултет Центар за издаваштво и информисање, Београд, 2016.

- Пауновић, Милан, *Основи људских права – изворник и појмовник*, Досије, Београд, 2002.
- Петровић, Драгана, „Еутаназија и пружање помоћи у самоубиству кривична одговорност за помагање при самоубиству“, *Страни правни живот*, 2/2013.
- Петровић, Драгана, *Еутаназија: нове димензије*, Институт за упоредно право, Београд, 2010.
- Петровић, Здравко, „Еутаназија и право на живот“, *Правни живот*, 9/1995.
- Pakes, Francis, „Under Siege: The Global Fate of Euthanasia and Assisted-Suicide Legislation“, *European Journal of Crime, Criminal Law and Criminal Justice*, vol. 13 issue 2 (2005).
- Pridgeon, Lucy „Euthanasia Legislation in the European Union: is a Universal Law Possible?“, *Hanse Law Review*, vol. 2 no. 1 (2006).
- Rachels, James, „Active and Passive Euthanasia“, *The New England Journal of Medicine*, vol. 292 no. 2 (1975).
- Стојановић, Зоран, „Природно право на живот и кривично право“, *Југословенска ревија за криминологију и кривично право*, 1/1998.
- Safryan, Alexander, „A Call for International Regulation of the Thriving „Industry“ of Death Tourism“, *Loyola of Los Angeles International and Comparative Law Review*, vol. 33 (2011).
- Трајковић, Марко, „Еутаназија – морална дилема савремене правне државе“, *Правни живот*, 12/2011.
- Турањанин, Вељко, „Лишење живота из милосрђа и помагање у самоубиству – поглед на законодавна рјешења држава које су их декриминализовале“, *Гласник права*, 2/2012.
- Турањанин, Вељко, „Лишење живота из самилости као привилеговано убиство“, у: Славко Ђорђевић (ур.), *Усклађивање правног система Србије са стандардима Европске уније*, Правни факултет Универзитета у Крагујевцу, Крагујевац, 2014.
- Турањанин, Вељко „Морална неприхватљивост разликовања активне и пасивне еутаназије“, *Правни живот*, 9/2012.
- Турањанин, Вељко „Право на достојанствену смрт у Белгији“, у: Миодраг Мићовић (ур.), *XXI век услуга и услужног права*, Правни факултет Универзитета у Крагујевцу, Крагујевац, 2013.
- Turanjanin, Veljko, Mihajlović, Borko, „Right to Die with Dignity – the Same Problem and Different Legal Approaches in European Legislations, with Special Regard to Serbia“, in: Magdalena Sitek, Gaetano Dammacco (eds), *Human Rights between War and Peace, vol. II*, Olsztyn 2014.

Turković, Ksenija, Roksandić Vidlička, Sunčana, Maršavelski, Aleksandar, "Eutanazija i potpomognuto samoubojstvo – етичке дилеме криминалне политике", *Hrvatski ljetopis za kazneno pravo I praksu*, 1/2010.

Водинелић, Владимир, „Модерни оквир права на живот“, *Правни живот*, 9/1995.

Wainey, Deborah, „Active Voluntary Euthanasia: The Ultimate Act of Care for th Dying“, *Cleveland State Law Review*, vol. 37 issue 4 (1989).

7) ЗНАЧАЈ ЗА РЕПУБЛИКУ СРБИЈУ

Традиционална медицинска етика, правна доктрина, медицинска и судска пракса заговарају гледиште о ограниченој неповредивости људског живота.⁸⁴ Већина држава, међу којима је и Србија, и даље своја законска решења која регулишу медицински третман неизлечивог пацијента заснивају на овом начелу. У складу са тим, активна директна еутаназија није дозвољена. Европска конвенција о људским правима не наводи убиство из милосрђа међу изузецима којима се ограничава забрана лишења живота. Европски суд је кроз своју праксу много пута истицао да право на живот обавезује државу да га заштити законом. У чувеном случају Прити, заузео је уско схватање да се члан 2 не може тумачити у својој негацији тј. као право на смрт. Ипак, треба имати у виду да је Европска конвенција о људским правима један „живи“ документ који треба тумачити еволуционистички, у светлу данашњих околности и у складу са тековинама модерног демократског друштва.⁸⁵ У том смислу, Суд није у потпуности везан својим ранијим одлукама и задржава могућност поновне процене појединих питања у будућности. Након почетног одушевљења савременом медицинском технологијом, која доприноси продужењу људског живота до, некада, незамисливих граница, постало је јасно да се тиме не продужава само живот већ и болест, а са њом, болови и патње. Тако, питање допуштености еутаназије временом добија нову димензију. Приликом суочавања са смртном или неизлечивом болешћу, из угла пацијента квалитет живота може имати предност над дужином живота. Све значајније место заузима став да ментално способан пацијент има право да донесе одлуку о окончању свог живота. Од лекара се захтева да усклади своје односе са неизлечивим болесником према вредностима и циљевима пацијента. У предмету Прити, Суд је истакао да се квалитет живота не подводи под члан 2, али да свакако представља део члана 8 Конвенције који предвиђа право на поштовање приватног живота. У том контексту, признат је принцип ограничене аутономије који данас представља

⁸⁴ Весна Клајн-Татић, „Правно-етички аспекти лекареве помоћи неизлечиво болесном пацијенту“, *op. cit.*, стр. 84.

⁸⁵ Вид. *Tyrrer v. UK*, App. no. 5856/72, ECHR (1978), *Soering v. UK*, App. no. 14038/88, ECHR (1989).

основни аргумент за оне који су наклањени легализацији еутаназије. Иако Европска конвенција о људским правима и њен члан 2 гарантују право на живот, Конвенција се мора посматрати као целина. Права садржана у њој не делују изоловано једна од других. Штавише, случајеви који се односе на једно питање, често су подведени под различите чланове. Присуп Суда се може разумети једино позивањем на његове одлуке у целини.⁸⁶ Сама Конвенција не познаје хијерархију, не даје предност једном праву у односу на друго. Међутим, у појединим приликама је неопходно постићи равнотежу сукобљених интереса. Такође, Конвенција поставља само одређене минималне стандарде, допуштајући државама уговорницама извесну слободу у погледу њиховог испуњења. Опет, обим дискреције зависи од природе права, проблема и важности интереса о којима је реч, као и од постојања или одсуства европске сагласности о материји која се разматра.⁸⁷ Културне и религијске особености, историјске, политичке и друге околности могу довести до различите перцепције. Холандија, Белгија и Луксембург су једине државе у Европи које су легализовале активну директну и добровољну еутаназију. Међутим, видљива је тенденција пораста броја присталица оваквог приступа. Нацрт Грађанског законика Србије предвиђа могућност декриминализације еутаназије. Овом осетљивом и комплексном питању се мора темељно приступити. Правна регулатива треба бити постављена на одговарајући начин. Неопходно је доношење посебног закона који ће што прецизније дефинисати услове под којима је чин еутаназије дозвољен. Стриктна правила процедуре требало би да надоместе садржинску недореченост кључних појмова. Потребно је успоставити не само снажну контролу у циљу спречавања злоупотребе, већ и механизме санкционисања ако до злоупотребе, ипак, дође. Значајну улогу приликом израде посебног закона има спровођење подробне компаративне анализе законских решења и праксе у примени еутаназије у земљама у којима је она легална. У досадашњој јавној дебати није постигнут договор о увођењу права на еутаназију у законски систем Србије, тако да се још не зна да ли ће, и када, лекарима у Србији бити допуштено да одговоре на захтеве својих најтежих пацијената да им прекрате муке.

---

⁸⁶ Едо Р. Корљан, *Европска конвенција о људским правима и право на живот*, докторска дисертација Правни факултет Универзитета у Београду, Београд, 2012, 219.

⁸⁷ Douve Korff, *The right to life*, op. cit., p. 5.

EUTHANASIA WITHIN THE EUROPEAN CONVENTION ON HUMAN RIGHTS

Abstract: The paper deals with the deprivation of life of an individual by a physician at the explicit request of the patient because of his severe health condition as one of the forms of euthanasia. It starts with the right to life as a basic human right, which obliges states to protect it within their jurisdiction. Among the situations in which the deprivation of life is permitted, Article 2 of the European Convention on Human Rights does not list euthanasia. Therefore, voluntary active euthanasia is prohibited in most national legal systems. Nevertheless, with the advancement of medicine, the debate about euthanasia has acquired a new dimension over time. The paper expresses the opinion that by legalizing euthanasia, under strictly prescribed legal conditions, individual countries operate within the applicable international frameworks. In support of this view, it is noted that the quality of life must also be taken into account as part of Article 8 of the European Convention, which provides for the right to respect for private life. It is precisely the principle of limited autonomy that is the main argument invoked by the supporters of euthanasia legalisation. A mentally capable patient, therefore, has the right to decide on ending his life. A doctor is hence required to harmonize his relationship with an incurable patient according to his interests. The state must prescribe clear conditions and rules of procedure and establish a strong monitoring mechanism to prevent abuse.

Key words: the right to life, obligations of states, legalisation of euthanasia, the principle of autonomy, the European Convention on Human Rights.